УДК 347.77

ЮРИДИЧНА ЗНАЧИМІСТЬ ВИМОГИ ЗНЯТТЯ АРЕШТУ З МАЙНА У СИСТЕМІ РЕЧОВО-ПРАВОВИХ ПОЗОВІВ

IMPORTANCE LEGAL REQUIREMENTS ARREST REMOVAL OF PROPERTY IN PROPRIETARY LEGAL CLAIMS

Гнатів О.Б.,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри цивільного права і процесу
Тернопільського національного економічного університету

Проаналізовано правову природу негаторного позову та юридичну цінність позову про зняття арешту з майна у системі речово-правових позовів. Позов про зняття арешту з майна названо процесуальним засобом такого способу захисту права власності, як визнання права власності, порушеного при арешті майна, за відсутності умови фактичного вилучення майна, що здійснюється зацікавленими особами і спрямований на захист речового права осіб-власників, що не є сторонами у виконавчому провадженні. Зазначено та обгрунтовано негаторний характер вимоги зняття арешту з майна.

Ключові слова: позов, захист, зняття арешту, негаторний позов, майно.

Проанализированы правовая природа негаторного иска и юридическая ценность иска о снятии ареста с имущества в системе вещественно-правовых исков. Иск о снятии ареста с имущества назван процессуальным средством такого способа защиты права собственности, как признание права собственности, нарушенного при аресте имущества, при отсутствии условии фактического изъятия имущества, который осуществляется заинтересованными лицами и направлен на защиту вещного права лиц-владельцев, которые не являются сторонами в исполнительном производстве. Указан и обоснован негаторный характер требования снятия ареста с имущества.

Ключевые слова: иск, защита, снятие ареста, негаторный иск, имущество.

Negatornogo analyzed the legal nature of the claim and the legal value of the claim of withdrawal seizure of property in the system of real and legal claims. Action for the removal of arrest from property called procedural means of this method of property rights protection in recognition of property rights, violated during the arrest of property in the absence of conditions of actual seizure of property undertaken by stakeholders and is aimed at protecting the property rights of people who own that are not parties to the enforcement proceedings. These and reasonably negatornogo nature demands removal of arrest from the property.

Key words: action, protection, removal arrest negatornogo claim property.

Практика економічного життя знає випадки, коли власник володіє своєю річчю, але виникають обставини, які від нього не залежать та заважають йому користуватися нею. У таких ситуаціях відбувається порушення права власності, оскільки власник втрачає можливість права користування річчю, тобто один із складників права власності. Відбувається порушення його права користування, і власник має право вимагати усунення даного порушення. Відновлення порушеного права, не у зв'язку з позбавленням власника його права володіння, відбувається за допомогою так званих негаторних позовів. Вищеназваний спосіб захисту права власності уявляє собою вимогу власника (або титульного володільця) про усунення порушень з боку третіх осіб у здійсненні його права, які не пов'язані з позбавленням володіння майном, але створюють перешкоди власнику у користуванні чи розпорядженні своєю власністю. Тому для усунення цих порушень та відновлення повного панування власника над майном ще в римському праві була розроблена модель негаторного позову, яка знайшла своє закріплення та подальший розвиток майже у всіх правових системах світу [1, с. 152].

Одним із засобів реалізації визнання права власності є перш за все позови про зняття арешту з майна. У даному випадку окрім вимоги підтвердити в суді право власності на річ є вимога про зняття арешту з майна, наслідком якого з'явилося юридичне вилучення речі та позбавлення власника права володіти, користуватися, розпоряджатися нею або лише розпоряджатися (при юридичному вилученні).

У судовій практиці особливо розповсюдженими є позови про зняття арешту з майна, яке становить спільну власність позивача і відповідача.

У цивілістичній науці питання про правову природу позову про зняття арешту з майна, його місце у системі речово-правових позовів залишається дискусійним. Наприклад, А.П. Сергєєв вважає, що позов про зняття арешту з майна не є самостійним позовом, «за певних умов він може набувати форми віндикаційного позову (якщо йдеться про зняття арешту з майна, власники якого реально позбавлені права володіти цим майном), негаторного позову (якщо необхідно усунути перешкоди в розпорядженні або користуванні арештованим майном), позову про визнання права власності (якщо описані речі знаходяться правомірно у власника, проте необхідно встановити приналежність права власності)» [2, с. 456]. Е.А. Суханов вважає, що вимога про зняття арешту з майна, по суті, зводиться до вимоги про визнання права власності на незаконно включене в опис і арештоване майно, у зв'язку з чим є різновидом позову про визнання права – особливого способу захисту цивільних прав, у тому числі і права власності [3, с. 614].

Ми ж обгрунтовуємо свій підхід до правової природи даного позову. З урахуванням співвідношення термінів «способи захисту права власності» та «засоби захисту права власності», способи захисту права власності реалізуються через конкретні засоби захисту права власності, тому констатуємо, що позов про зняття арешту з майна є процесуальним засобом такого способу захисту права власності як визнання права власності, порушеного при арешті майна, за відсутності умови фактичного вилучення майна, що здійснюється зацікавленими особами і направлений на захист речового права осіб-власників, що не є сторонами у виконавчому провадженні.

Позов про зняття арешту з майна як речово-правовий спосіб захисту права власності безпосередньо спрямований на захист абсолютного права. Учасники цих правовідносин не пов'язані між собою конкретними зобов'язаннями.

Предметом такого позову є матеріально-правова вимога власника (титульного володільця) визнати його пра-

во власності на майно, зняти арешт з майна, а якщо воно було вилучене, то і про повернення його зберігачами.

Підставою такого позову слугують факти, що пов'язані з приналежністю майна позивачу та обставинами перебування цього майна у особи, у якої проведено опис майна (накладено арешт).

Як об'єкт вимог виступає спірне майно в натурі, причому своє право власності на спірне майно позивач повинен підтверджувати передбаченими законом способами, зобов'язаний назвати обставини, які свідчать, що поведінка третіх осіб створює перешкоди в користуванні і розпорядженні майном, а також повинен із засланням на пункти опису вказати, з якого саме майна він просить зняти арешт.

Суб'єктом права на пред'явлення позову про зняття арешту з майна (тобто позивачем) є власник, майно якого помилково включено в опис, а також інших осіб, чиє право власності було порушено в результаті помилкового включення в опис майна, що належало боржникові. Позов про зняття арешту з майна не передбачає виступ як позивача боржника, оскільки прав на майно, помилково включене в опис, він не має, а йдеться про позові про визнання права власності.

Суб'єктами обов'язку, тобто відповідачем у позові, виступають: боржник, в якого описано майно, організації і особи, на користь яких накладений арешт на майно, стягувачі, тобто як мінімум два відповідачі. Участь у справах даної категорії двох відповідачів обумовлена низкою обставин. Справа в тому, що відповідно до ч. 1 ст. 60 Закону України «Про виконавче провадження» [4, с. 207] особа, яка вважає, що майно, на яке накладено арешт, належить їй, а не боржникові, може звернутися до суду з позовом про визнання права власності на це майно і про зняття з нього арешту. Але ч. 2 ст. 60 того ж Закону встановлює хід виконання відповідного рішення суду: у разі прийняття судом рішення про зняття арешту з майна арешт з майна знімається за постановою державного виконавця не пізніше наступного дня, коли йому стало відомо про такі обставини. Отже, тут ми бачимо залежність рішення суду від волі державного виконавця, адже саме на нього покладений обов'язок зняття арешту.

Негаторний характер мають вимоги про зняття арешту з майна. Зокрема, Вищий господарський суд України у постанові від 07.12.2005 у справі № 10/142 зазначив, що позов до відділу державної виконавчої служби, державним виконавцем якого складено акт опису та арешту майна, підлягає задоволенню на підставі ст. 391 ЦК України [5], тобто такий підхід до кваліфікації позовів про зняття арешту з майна закріплений навіть у судовій практиці. Однак повністю з таким трактуванням погодитися не можна.

Державна виконавча служба не уповноважена самостійно приймати рішення про накладення арешту на майно. Такі дії державні виконавці вчиняють на підставі рішень передбачених законодавством органів, зокрема суду. Тому захист порушених прав власників у даному випадку варто здійснювати шляхом застосування інших способів захисту, наприклад визнання права. Якщо державна виконавча служба помилково наклала арешт на майно, яке не належить боржнику, зацікавлена особа-власник за наявності підтверджуючих правовстановлюючих документів може вимагати усунення перешкод у користуванні та розпорядженні майном, шляхом звільнення майна з під арешту.

Хочемо звернути увагу, що хоча негаторний спосіб захисту на практиці зустрічається рідко, а іноді навіть зводиться до вимог про зняття арешту з майна, проте протиправні дії, котрі призвели при тих самих умовах до захисту права власності заявленням тотожного негаторного позову, носять повторювальний характер.

Тому постає питання пред'явлення одного і того ж рішення, тобто його виконання при кожному із тотожних по всіх аспектах порушень, оскільки внаслідок тих або інших дій відповідних публічних органів (здебільшого суду чи органів державної виконавчої служби) власник часто не може вільно розпорядитися своїм майном через одні й ті ж самі обставини. За загальним правилом, вважається, що рішення суду про усунення перешкод у здійсненні власником права користування та розпоряджання своїм майном має одноразовий характер виконання.

На нашу думку, це правило є соціально несправедливим, адже для чого власник за тих самих обставин і при тотожних умовах повинен звертатися кожного разу до суду з позовом, наперед знаючи спосіб про усунення перешкод у здійсненні власником права користування та розпоряджання своїм майном. Вважається, що рішення суду повинно належати до типу рішень з багаторазовим характером (наприклад, рішення суду про визнання права власності) чи з триваючим характером (рішення суду про стягнення аліментів чи інших періодичних платежів) і виконуватися у міру виникнення перешкод з боку однієї і тієї ж особи у здійсненні власником права користування та розпоряджання своїм майном, а механізм виконання наведеного положення потребує законодавчого закріплення у Законі України «Про виконавче провадження». Тому пропонуємо внести зміни до ст. 22 Закону України «Про виконавче провадження» щодо пред'явлення виконавчих документів до виконання та доповнити частиною такого змісту: «Рішення про усунення перешкод у здійсненні власником права користування та розпоряджання своїм майном може пред'являтись для виконання тим же ж власником до того ж самого боржника при виникненні тотожних обставин, встановлених судом, протягом усього періоду їх існування».

Щодо механізму виконання наведеного положення, то варто внести зміни до ст. 17 Закону України «Про виконавче провадження» та доповнити перелік виконавчих документів, що підлягають примусовому виконанню державною виконавчою службою саме рішенням суду про усунення перешкод у здійсненні власником права користування та розпоряджання своїм майном за умови повторного звернення з заявою про виконання рішення того ж власника про усунення перешкод у здійсненні права користування та розпоряджання стосовно тотожного майна тим же ж боржником при виникненні обставин, що носять той самий характер.

Виникає певний нонсенс щодо позовної давності при поданні негаторного позову, оскільки більшість науковців, як і ми, вважають, що вона взагалі не застосовується, оскільки правопорушення має бути таким, що триває у часі, тому негаторний позов може бути пред'явлений позивачем доти, поки існує саме правопорушення або так би мовити може бути пред'явлений у межах строку існування правопорушення. Проте на позови власника про зняття арешту з майна, згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про виключення майна з опису» № 6 від 27 серпня 1976 р. поширюється трирічний строк позовної давності, перебіг якого починається з дня, коли особа дізналася або мала дізнатися про опис належного їй майна.

На нашу думку, до вимог негаторного характеру позовна давність взагалі не повинна застосовуватися, оскільки дії, що зумовлюють заявлення такого позову, є триваючими у часі.

Зазначимо, що із визначенням правової природи даного позову пов'язано питання про позовну давність. Аналіз судової практики у справах про зняття арешту з майна свідчить, що у більшості випадків по своїй юридичній природі дані позови є допоміжними до основних позовів, тому, відповідно, і позовну давність потрібно застосовувати ту ж саму, оскільки об'єкт вимог за цим позовом зберігається до моменту пред'явлення позову.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дождев Д.В. Римское частное право : учебник для вузов / Под ред. В.С. Нерсесянца. – М. : Инфра-М-Норма, 1996. – 350 с.
2. Гражданское право : учебник. Часть 1. Издание второе, переработанное и дополненное / под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. – М. : Проспект, 1996. – 512 с.
3. Гражданское право : учебник : в 2 т. / [отв. ред. Е.А. Суханов]. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : БЕК, 1998. – Т. 1. – 1998. – 816 с.
4. Про виконавче провадження : Закон України від 21.04.1999, № 0606 // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 24. – С. 207.
5. Постанова Вищого господарського суду України від 07.12.2005 р. у справі № 10/142 // База даних «Ліга: Закон», файл SD052634.LHT.
6. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 р. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.
7. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 28.01.2013 р. – № 24-150/0/4-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.

УДК 347.767

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ВИДІВ ЗБЕРІГАННЯ НА ТОВАРНОМУ СКЛАДІ

LEGAL ANALYSIS OF KINDS OF STORAGE AT WAREHOUSE

Демчук А.М.,
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Стаття присвячена правовому аналізу видів зберігання на товарному складі. У статті проведено розмежування між зберіганням зі знеособленням та роздільним зберіганням. Автор акцентує увагу на особливостях, притаманних кожному із видів зберігання.

Ключові слова: договір зберігання на товарному складі, роздільне зберігання, зберігання зі знеособленням, іррегулярне зберігання.

Статья посвящена правовому анализу видов хранения на товарном складе. В статье проведено разграничение между хранением со обезличиванием и раздельным хранением. Автор акцентирует внимание на особенностях, присущих каждому из видов хранения.

Ключевые слова: договор хранения на товарном складе, раздельное хранение, хранение с обезличиванием, иррегулярное хранение.

The article is devoted to legal analysis of the types of storage at the warehouse. In the article will be shown difference between storage with depersonalization and separate storage. The author focuses on the features specific to each type of storage.

Key words: contract storage at the warehouse, separate storage, storage with depersonalization, irregular storage.

Стан дослідження. В українській правовій науці лише окремі види зберігання аналізували Е.М. Грамацький, О.В. Дзера, А.Р. Домбругова, В.М. Коссак, В.В. Луць, Р.Б. Шишка, О.С. Яворська. Відсутність наукових розробок з питань правового аналізу видів зберігання на товарному складі негативно позначаються на урахуванні особливостей укладення того чи іншого виду договору зберігання на товарному складі, тому метою статті є проведення наукового аналізу видів зберігання на товарному складі і рекомендацій для їх використання на практиці.

Виклад основного матеріалу. Зберігання товарів на товарному складі можна розділити на декілька видів.

По-перше, це роздільне зберігання. При роздільному зберіганні індивідуально визначений, а також визначений родовими ознаками товар повинен зберігатися окремо від інших товарів. При такому зберіганні склад зобов'язаний розмістити цей товар окремо від інших, щоб мати можливість у будь-який момент ідентифікувати його і видати власникові. З юридичної точки зору, у цьому випадку право власності на товар не переходить – товаровласник (поклажодавець) залишається власником товару.

По-друге, це зберігання зі знеособленням або іррегулярне зберігання. При знеособленому зберіганні склад отримує право змішувати товар з аналогічними товарами, що належать іншим власникам. Цивільному праву давно відомий договір зберігання зі знеособленням, або так зване іррегулярне зберігання, предметом якого є речі, визначені родовими ознаками. До теперішнього часу в цивілістичній доктрині немає єдиної думки про те, хто є власником речей при іррегулярному зберіганні.

По-третє, це зберігання товару з правом розпорядження або зберігання РЕПО. За договором РЕПО, метою покупця є покупка товарів з подальшим їх продажем за ціною, збільшеною на величину винагороди. Мета продавця – отримання грошей для поточних витрат і одночасне збереження власного товару. Тут треба зазначити, що за операціями РЕПО куплений товар може передаватись або не передаватись на склад покупця. У першому випадку продавець при зворотній купівлі товару має сплатити й витрати, пов'язані зі зберіганням товару. А в останньому – продавець має забезпечити відповідальне зберігання товарів із відповідним їх обліком.

Таке зберігання означає, що товарний склад отримує право власності на товари передані на зберігання, тобто в договір зберігання включається умова, за якою складу надається право користування, розпорядження і володіння переданим йому на зберігання товаром. Проте склад зобов'язаний на вимогу поклажодавця негайно надати у його розпорядження прийняту кількість товару того ж роду і якості.

Таким чином, товарний склад повинен мати певний гарантійний фонд замінних товарів для задоволення вимог поклажодавця. Зазначимо, що цей вид зберігання вигідний зберігачеві товару, оскільки він значно знижує витрати на його зберігання і відкриває можливість здійснювати операції купівлі-продажу.

Подібне зберігання, на відміну від іррегулярного, не є зберіганням у власному значенні цього слова. При зберіганні зі знеособленням речі знаходяться у зберігача, вони не вибувають з його безпосереднього володіння. При іррегулярному зберіганні, як уже говорилося, право власності у